

บทวิจารณ์หนังสือ “ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยบนความหลากหลายและสับสน” THE BOOK CRITICS OF CONTEMPORARY ARTS AND CULTURE ON DIVERSITY AND CONFUSION

สุริชัย หวันแก้ว และกนกพรรณ อยู่ชา, บรรณาธิการ

จัดพิมพ์โดย สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปี 2552

ปัญญา เทพสิงห์¹
PUNYA TEPSING

หากสนใจการเปลี่ยนแปลงทางศิลปวัฒนธรรมภายใต้โลกาภิวัตน์ หนังสือเล่มหนึ่งที่น่าสนใจและควรอ่านอย่างยิ่ง คือเรื่อง “ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยบนความหลากหลายและสับสน” โดยสุริชัย หวันแก้ว และกนกพรรณ อยู่ชา [1] ซึ่งทำหน้าที่บรรณาธิการ แต่ละบทมีผู้เขียนแตกต่างกัน ในหนังสือแบ่งออกเป็น 8 บท ดังนี้

บทที่ 1 ว่าด้วยโจทย์ยุทธศาสตร์ทางวัฒนธรรมในบริบทใหม่ ผู้เขียนให้ทัศนะว่า การที่วัฒนธรรมจะมีความหมายและคุณค่ามิได้เกิดจากผลผลิตและความคิดของมนุษย์เท่านั้น ยังมีกลไกของตลาด ระบบทุนนิยม และการขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจด้วย แต่สิ่งเหล่านี้กำลังสลายเส้นแบ่งระหว่างวัฒนธรรมชาติกับวัฒนธรรมท้องถิ่น จนนำมาซึ่งปัญหาทางสังคม ดังเช่น การต่อต้านรัฐของมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีโยกศาสนาเข้ากับรัฐชาติ ในอดีตสถาบันศาสนาชั้นนำสังคม แต่ปัจจุบันสิ่งซึ่งนำกลายเป็นรัฐ รัฐที่จัดระบบแบบทุนนิยม แม้ชนบประเพณียังถูกกำหนดด้วยกลไกของรัฐ ภาพตัวแทนของวัฒนธรรมไทยบางครั้งมิได้เกิดขึ้นจากการดำเนินวิถีไทยโดยแท้ แต่ถูกตบแต่งด้วยกลไกตลาด ทำให้ภาพตัวแทนของวัฒนธรรมไทยบิดเบือนจากความเป็นจริง วัฒนธรรมไทยมิได้สะท้อนสิ่งมีค่าและสูงส่งดังแต่ก่อน เพราะคนไทยไม่ได้เป็นผู้ร่วมกันนิยาม หากแต่ปล่อยให้ตามยถากรรมโดยที่เราไม่เข้าใจ ผู้นิยามกลับเป็นตลาด ที่ขับเคลื่อนด้วยคุณค่าแบบต่างๆ ความเป็นพลเมืองและความเป็นมนุษย์กำลังถูกสลายด้วยอำนาจตลาดที่เน้นมิติผู้บริโภค วัฒนธรรมจะอ่อนแอหรือเข้มแข็งขึ้นอยู่กับตลาด ศักดิ์ศรีของมนุษย์ถูกลดทอน ยุทธศาสตร์ของศิลปวัฒนธรรมในบริบทใหม่จึงควรเป็นการตระหนักถึงกลไกตลาดอันซับซ้อน และกำหนดทิศทางอย่างรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

บทที่ 2 เป็นเรื่องศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย วัฒนธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมดั้งเดิม ผู้เขียนได้นำคำเหล่านี้มาเปรียบเทียบ โดยเริ่มจากการนิยามคำว่า ศิลปะ ในความหมายของการแสดงของมนุษย์ในการสร้างสรรค์ผลงาน กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ศิลปะไม่ได้แยกออกจากชีวิต สังคมและวัฒนธรรม มีการให้คำนิยามของศิลปวัฒนธรรม ร่วมสมัยไว้หลายประการ ได้แก่

¹ รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

ศิลปะที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ในยุคสมัยเดียวกัน โดยมีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน หรืออาจหมายถึงศิลปะที่ไร้กระบวนการแบบและแนวคิดของสังคมและวัฒนธรรมปัจจุบัน หรือศิลปะที่สร้างสรรค์ใหม่เพื่อรับใช้ยุคปัจจุบัน ที่เกิดจากความคิดและประยุกต์อย่างบูรณาการที่ส่งผลต่อกันและกัน ส่วนคำว่า วัฒนธรรมชาติ มีความหมายสองนัย คือความหมายที่เน้นความเป็นหนึ่งเดียว โดยตั้งคำถามว่าชาติเกิดจากเชื้อชาติเดียวกัน หรือชาติที่เกิดจากการมีความเป็นไทย เช่น การยอมรับในสถาบันกษัตริย์ การใช้ภาษาไทย มารยาทไทย หากเป็นเช่นนั้นแล้วคนไทยชาติไทยคงต้องเปลี่ยนวิถีคิดใหม่ วัฒนธรรมชาติถูกนำมาใช้ในลักษณะต่างๆกัน บางครั้งเน้นกระแสหลักมากเกินไป ละเลยวัฒนธรรมย่อย มองวัฒนธรรมชาติเป็นมาตรฐานเดียว มองเชิงอุดมคติ หรือมองเป็นสูตรสำเร็จรูป เป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเน้นทางใดสิ่งๆที่เหมือนกันคือ วัฒนธรรมชาติเป็นวัฒนธรรมของคนไทยโดยรวม ส่วนวัฒนธรรมท้องถิ่นเกิดขึ้นจากธรรมาภิบาลวัฒนธรรมประชาชนและวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ต้องการสร้างวาทกรรมทางเลือก หรือตอบโต้อารยธรรม ความรุ่งเรืองด้วยการนำเสนอเกี่ยวกับความยากจน คนสามัญ ผู้เสียเปรียบ ต่อมาวัฒนธรรมประชาชนมีความหลากหลายมากขึ้น หลอมรวมจนกลายเป็นกระแสหลัก มีหลายชนชั้น วัฒนธรรมท้องถิ่นจึงไม่ใช่ของชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง และมีความสำคัญเพราะมีคุณค่าทางใจ กระทั่งส่วนลึก นำไปสู่เอกลักษณ์และความรู้สึก เป็นวัฒนธรรมส่วนปลีกย่อย หลายวัฒนธรรมท้องถิ่นรวมกันเป็นวัฒนธรรมชาติ ส่วน ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม มีความหมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันอาศัยอยู่บริเวณเดียวกันสืบทอดวัฒนธรรมร่วมกัน มีประวัติศาสตร์ยาวนาน มีความหมายก่อนการใช้กฎหมายหรือการดำรงอยู่ก่อนมีรัฐธรรมนูญ

บทที่ 3 ว่าด้วยการเชื่อมโยงคำว่า ศิลปะ วัฒนธรรม และศาสนา ในวิถีโลกาภิวัตน์ โดยชี้ให้เห็นว่า หากมองวัฒนธรรมเป็นเพียงศิลปะและวัฒนธรรมก็จะเป็นความหมายที่คับแคบ แม้ศิลปะเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรม สร้างสุนทรีย์แก่นมนุษย์ แต่ไม่ควรยึดติดรูปแบบ ควรพิจารณาถึงภูมิปัญญาและความรู้ที่อยู่เบื้องหลัง มรดกทางศิลปะด้านหนึ่งเป็นการอนุรักษ์แต่อีกด้านหนึ่งใช้ดึงดูดการท่องเที่ยวซึ่งมีเป้าหมายด้านเศรษฐกิจ ในยุคโลกาภิวัตน์ ศิลปะไม่เพียงสร้างสรรค์เพื่อสะท้อนความงดงาม หากถูกใช้เป็นเครื่องมือหรือเป็นสินค้าวัฒนธรรมในตัวเองด้วย หากไม่เห็นความเชื่อมโยงของการใช้ศิลปะเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ไม่นำเสนอความคิด ความรู้ทางวิชาการ ภูมิปัญญาเบื้องหลัง ความหมายของวัฒนธรรมก็เหลือเพียงวัตถุสิ่งของ ศิลปะวัฒนธรรมไทยยุคโลกาภิวัตน์ควรมองกว้างถึงการปรับตามสมัยนิยม ศิลปะวัฒนธรรมยังเชื่อมโยงกับศาสนา แม้ปัจจุบันสถาบันศาสนามีบทบาทน้อยลง แตกต่างจากอดีตซึ่งเป็นศูนย์รวมของชุมชน แต่พิธีกรรม มีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องกับทุกชนชั้น เช่น การรับตำแหน่งของผู้นำ การรับปริญญาบัตร บทบาทของศาสนาจารย์ดำรงอยู่ หรือเหลือเพียงพิธีกรรม ศาสนาอาจหยิบยื่นบางส่วนที่จะให้ประโยชน์ต่อสถาบันอื่นๆ ในสังคม ปรากฏการณ์ทางศาสนาบางครั้งเกิดขึ้นเพื่อต่อสู้กับโลกีย์วิสัย ใช้ความเคร่งครัดในคัมภีร์เพื่อชัชชนะของอุดมการณ์ หรืออ้างความชอบธรรมต่อกระแสบริโภคนิยม การมองความเชื่อมโยง

ศิลปะ วัฒนธรรม ศาสนา จึงไม่ใช่การมองอย่างมีรูปแบบตายตัวเปลี่ยนแปลงไม่ได้ แต่เป็นการมองให้เห็นถึงการเชื่อมโยงกับสิ่งต่างๆ เห็นความลึกซึ้ง ความหลากหลาย เชื่อมโยงกับภูมิปัญญา มนุษย์ โดยไม่จำเป็นตัดขาดจากโลกภายนอก หรือมองวัฒนธรรมภายนอกเป็นผู้ร้าย ความเชื่อมโยงของ ศิลปะ วัฒนธรรม ศาสนา ก็เพื่อความสงบสุข

บทที่ 4 ผู้เขียนได้อธิบายถึงพรมแดนของ ศิลปะ เช็กส์ อนาจาร และสิทธิส่วนบุคคล โดยชี้ว่าศิลปะทุกแขนงล้วนประกอบด้วย ความงาม อารมณ์ และเนื้อหาสาระ และโยงให้เห็นว่าศิลปะเกี่ยวข้องกับเรื่องเพศก็เพราะมีผลงานที่เป็นรูปเปลือย หรือการร่วมรัก แต่ไม่ได้หมายความว่าทุกชิ้นจะเป็นอนาจาร ขึ้นกับองค์ประกอบด้านความงามของส่วนประกอบมูลฐานทางทัศนศิลป์ที่สัมพันธ์กัน นอกจากนี้ยังมีกรณีอธิบายถึงที่มาคำว่า โป๊ ว่ามาจากภาษาอังกฤษว่า Pornography ซึ่งหมายถึงการนำเสนอเกี่ยวกับพฤติกรรมกามวิสัย เพื่อกระตุ้นการตื่นตัวทางเพศ ส่วนคำว่า อนาจาร คือการล่วงละเมิดหรือกระทำความผิดต่อความรู้สึกของสาธารณชน สื่อเทคโนโลยีก้าวหน้าเพียงใด สื่ออนาจารยังเกิดขึ้นง่ายและทำได้มากขึ้น เว็บไซต์ สื่อลามกอนาจารถือเป็นต้นตอของปัญหาและอาชญากรรม ศิลปะกับเช็กส์มีหลากหลายมิติ ทั้งบวกและลบ เช็กส์เป็นเรื่องธรรมชาติ ศิลปะเป็นเรื่องสร้างสรรค์ ทำอย่างไรให้ผสมผสานกัน ศิลปะและอนาจารมักมองประเด็นด้านพื้นที่ แต่ยังมีหลายมิติที่ซับซ้อน ทุนทำให้เกิดกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม สื่อต่างๆ มีส่วนต่อการใช้เพศเชิงพาณิชย์ เพศควรเป็นสิทธิส่วนบุคคลหรือสังคม ผู้หญิงที่แต่งตัววาบหวามอาจมองเป็นสิทธิส่วนบุคคล แต่อีกด้านหนึ่งอาจล่อแหลมเป็นต้นเหตุของปัญหาสังคม นอกจากนี้ยังอธิบายถึงแนวทางการปราบปรามและป้องกันสื่ออนาจารขององค์กรรัฐ

บทที่ 5 เป็นเรื่องบทบาทของเยาวชนด้านศิลปะวัฒนธรรมร่วมสมัย ผู้เขียนชี้ว่า บทบาทวัยรุ่นด้านศิลปะวัฒนธรรมร่วมสมัยมักถูกเหมารวมว่าเป็นผู้สร้างปัญหาทางวัฒนธรรม และพฤติกรรมทางวัฒนธรรมในด้านลบ โดยลืมนึกว่ากระบวนการสังคม เศรษฐกิจ และสื่อมวลชนล้วนเป็นต้นเหตุ ช่วงเวลาผ่านมายาวรุ่นเป็นเป้าหมายของการตลาด โดยถูกมองว่าจะกลายเป็นกำลังของชาติ และเป็นผู้สืบสานความดีงามของผู้ใหญ่ แต่ความจริงมีบางกรณีเท่านั้น เพราะบทบาทต่างๆ มักถูกนิยามจากผู้ใหญ่ ไม่ใช่วัยรุ่น ความลึกลับจะลดลงหากสร้างความเข้าใจระหว่างเยาวชนกับผู้ใหญ่ ผู้เขียนยกตัวอย่างกรณีศึกษาไว้ 5 กรณี กรณีแรกเป็นเรื่องรับน้อง โดยเห็นว่าหลังจากออกรายการโทรทัศน์ช่องหนึ่ง การรับน้องมักถูกมองในแง่ลบ แต่ความจริงการรับน้องก็มีข้อดี หากกระทำถูกต้อง ผู้ใหญ่มักจัดการปัญหา โดยไม่ฟังเสียงประชาชน กรณีที่สองเป็นเรื่องการแต่งกาย วัยรุ่นมักถูกมองว่าเป็นกลุ่มที่แต่งกายผิดแผกจากวัฒนธรรมเดิม แต่ความจริงผู้ใหญ่ก็อาจเป็นตัวอย่างให้กับเด็กๆ วัยรุ่นถูกตำหนิว่าไม่มีวิจารณญาณในการตัดสินใจด้วยตนเอง แต่ความจริงเกิดจากผู้ใหญ่ไม่สามารถปรับตัวให้ทันกระแสแฟชั่นปัจจุบัน กรณีที่สามด้านดนตรี เยาวชนเสพดนตรีเพียงไม่กี่ค่าย ทำนองเพลงซ้ำไปซ้ำมา ไม่รู้ซึ่งความหมายของเพลง ละเลย

เพลงซึ่งมีคุณค่าทางใจ เช่น เพลงพื้นเมือง เพลงคลาสสิก ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะหาฟังยาก แต่เพราะกลไกตลาดที่สร้างความนิยมให้กับเพลงไม่กี่ประเภท นอกจากนี้อำนาจรัฐก็มีส่วนทำลายอัตลักษณ์และวัฒนธรรมชุมชนด้วย กรณีที่สี่เป็นการดู ความนิยมการ์ตูนไทยมีน้อยมาก ชาวชนไทยมากกว่าครึ่งนิยมการ์ตูนญี่ปุ่น แต่ก็สร้างความกังวลให้กับผู้ใหญ่เพราะเห็นว่าวัยยุวชนอาจ การดูการ์ตูนหลายเรื่องมีประโยชน์สอดแทรกจริยธรรม กรณีที่ห้าด้านเกมคอมพิวเตอร์ ผู้ใหญ่มักมองว่าเด็กติดเกมไม่ดี แต่ความจริงมีทั้งข้อดีและข้อเสีย การเล่นเกมทำให้มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนและพัฒนาเป็นผู้เชี่ยวชาญได้ ทางออกสำหรับการสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยคือ เปิดพื้นที่ให้วัยรุ่นทำกิจกรรมต่างๆ เปิดโอกาสวัยรุ่นกำหนดทิศทางของตนเอง การเน้นกลุ่มเป้าหมายที่วัยรุ่นเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ ควรสร้างวัฒนธรรมความใจกว้าง

บทที่ 6 เป็นการอธิบายถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมภายในบริบทโลกาภิวัตน์ โดยชี้ว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมซึ่งเคยมีอยู่ได้ถูกวัฒนธรรมแห่งชาติ ภายใต้อำนาจรัฐไทยครอบงำและบดบัง โดยเฉพาะการพัฒนาที่เน้นวัตถุและการเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้มิติทางสังคมและวัฒนธรรมถูกละเลย การศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเรื่องแปลกแยก จนเกิดปัญหาความล้มเหลวของชุมชน ต่อมามีความพยายามฟื้นฟูโดยการนำวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนา แต่ก็เกิดปัญหาเมื่อต้องเผชิญกระแสโลกาภิวัตน์ การขยายตัวของจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมทำให้ผู้มีอำนาจควบคุมระบบข่าวสารและความบันเทิงเท่านั้นที่มีอำนาจเหนือจิตวิญญาณ และเป็นผู้กำหนดทิศทางสังคม ตลอดจนแบบแผนชีวิตของผู้คน ภายใต้ระบบตลาดที่ไร้พรหมแดน วัฒนธรรมเป็นเพียงสินค้าหนึ่งในระบบอุตสาหกรรม โดยการสนับสนุนจากการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เช่น การเปิดทางให้ภาพยนตร์เกาหลีเข้าฉายในประเทศไทย ทำให้คนไทยส่วนหนึ่งนิยมแฟชั่นเกาหลี ผู้สร้างศิลปวัฒนธรรมกลายเป็นเพียงลูกจ้างผลิตสินค้าทางวัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรมกลายเป็นเพียงสินค้า พลเมืองสื่อสารทางวัฒนธรรมกลายเป็นตลาดผู้บริโภค หากจะสร้างคุณภาพของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ท่ามกลางบริบททุนนิยมโลกาภิวัตน์ต้องเสริมสร้างความเข้มแข็งภาคชุมชน กลุ่มวัฒนธรรมย่อย และศิลปินผู้สร้างสรรค์งาน ให้มีพลังต่อรองความหมายทางวัฒนธรรมอันนำไปสู่การขยายพื้นที่ทางความคิดและสังคม โดยกำหนดยุทธศาสตร์ทั้งเชิงนโยบาย พื้นที่ที่แสดงออกและสร้างสรรค์ และทางความรู้ความเข้าใจด้านศิลปวัฒนธรรม

บทที่ 7 เป็นเรื่องยุทธศาสตร์วัฒนธรรมในยุคเศรษฐกิจใหม่ ผู้เขียนอธิบายถึงวาทกรรมที่ว่าด้วยเศรษฐกิจใหม่ในประเทศเสรีนิยม ในอังกฤษมีการจัดทำแผนปฏิบัติการอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ แต่น่าสังเกตว่าส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับดนตรี สื่อ ศิลปะ การแสดง อุตสาหกรรมศิลปะ ผู้เขียนเห็นว่าเศรษฐกิจใหม่ต้องเรียนรู้ความสัมพันธ์กับอุตสาหกรรมไร้การผลิต เทคโนโลยีข่าวสาร และความรู้เป็นรากฐานของการแข่งขันระบบการค้า ทำให้การผลิตและการบริโภคไม่อาจหาจุดจบอันลงตัวเรื่องมูลค่าเหมือนอดีต สินค้าถูกผลิตในเชิงสัญลักษณ์แทน โครงสร้างไม่ได้เชื่อมโยงแบบเดิมแต่เป็นเรื่องสร้างสรรค์ และนวัตกรรมหรือผลิตผลของความรู้

ที่ตอบสนองผู้บริโภค ความสัมพันธ์กับเทคโนโลยีธรรมชาติคือการทำให้ธรรมชาติสร้างมูลค่าใหม่ โดยทำให้เป็นวัตถุทางวัฒนธรรมในระบบเศรษฐกิจใหม่ธรรมชาติ เทคโนโลยี และวัฒนธรรมไม่อาจแยกออกจากกัน ผู้เขียนยังอธิบายถึงการฟื้นฟูเศรษฐกิจในอดีตที่ส่งผลต่อศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งส่งเสริมการสร้างภาพความเป็นไทยในชนบท จัดกิจกรรมศิลปะ ประเพณีซึ่งมีทั้งแบบดั้งเดิมและที่สร้างขึ้นใหม่ บูรณะโบราณสถาน ส่งเสริมหัตถกรรมพื้นบ้าน ทำให้วัฒนธรรมเป็นสินค้า และกระบวนการสร้างวัฒนธรรมของสรรพสิ่ง ผู้เขียนยังยกตัวอย่างเศรษฐกิจวัฒนธรรมบนฐานความคิดสร้างสรรค์ ไว้สองกรณีคือการทำกรุงเทพฯ เป็นเมืองแฟชั่น ที่ดูเหมือนว่าเป็นการดำเนินาพริกละลายแม่น้ำ และการฉายภาพยนตร์เรื่องเด็กโต ที่เป็นตัวอย่างของปฏิบัติการทางสื่อ ทำให้ตื่นตัวเรื่องสิทธิทางวัฒนธรรม และเข้าใจความแตกต่างทางอัตลักษณ์ ระบบเศรษฐกิจใหม่มองวัฒนธรรมในฐานะกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ผ่านการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยศิลปวัฒนธรรม เน้นที่กระบวนการมากกว่าการสร้างภาพตัวแทน ยุทธศาสตร์วัฒนธรรมในระบบเศรษฐกิจใหม่ จำต้องมีความใหม่ของยุทธศาสตร์ที่มาจากความคิดสร้างสรรค์

บทที่ 8 เป็นเรื่องโครงสร้างเวลา: คำปรารภของสภาวะร่วมสมัย ในบทนี้ผู้เขียนกล่าวถึงโครงสร้างเวลากับวาทะทัศน์สมัย โดยยกตัวอย่างเรื่อง ทวิภพ ที่นางเอกข้ามภพไปสู่ยุคสยามถูกคุกคามจากฝรั่งเศส เพื่อสะท้อนถึงวัฒนธรรมร่วมสมัยที่พยายามสร้างกระแสทวนกลับแบบชาตินิยมและวัฒนธรรมแห่งชาติหลังวิกฤต 2540 เขาเห็นว่า การบริโภคศิลปะในสังคมไทยแตกต่างจากตะวันตก ตะวันตกมีชนชั้นกลางที่คอยเก็บสะสมงานและวิจารณ์ศิลปะ ส่วนไทยมักอยู่ในแวดวงศาสนาและสถาบันเชิงประเพณี แม้ชนชั้นนำของไทยสะสมบ้างแต่อยู่ในรูปวัตถุที่แปลกประหลาดเมื่อครั้งโคราโด เฟโรจี (ศิลปิน พีระศรี) เข้ามาทำงานศิลปะในประเทศไทย ได้เปิดโลกทัศน์ของศิลปะตะวันตกแก่คนไทย แต่อย่างน้อยก็จะซึมซับ อีกทั้งรัฐยังส่งเสริมน้อย งานศิลปะร่วมสมัยในปัจจุบันยังคงไม่ทั้งรุ่งรอยเชิงอำนาจ แม้แต่วัดไทยหลายแห่งก็ยังถูกนำเสนอเพื่อการท่องเที่ยว โรงแรมบางแห่งสร้างหลังคาเลียนแบบวัด จัดพื้นที่รอบโรงแรมเป็นทุ่งนา มีชาวนามาไถนาเสมือนการดำเนินชีวิตประจำวัน สร้างจุดขายความเป็นไทยแก่ชาวตะวันตก แต่ก็สะท้อนความอับจนทางสุนทรียศาสตร์ เป็นการจงใจตัวเองภายใต้ความแปลกประหลาดตามสุนทรียะของเจ้าอาณานิคมที่เรียกว่าอัตโนอาณานิคม ภาวะร่วมสมัยคงไม่อาจเกิดขึ้นฉับพลันและรู้สึกได้ทันที แต่เป็นกระบวนการที่สั่งสมผนวกกับเทคโนโลยี ขณะที่อัตโนอาณานิคมต้องผ่านกระบวนการสร้างภาพเหมือนของชาติ เพื่อให้เกิดอัตลักษณ์ที่เสถียรได้ อย่างไรก็ตามสิ่งที่นักท่องเที่ยวนิยมกลับมิใช่วัฒนธรรม หากเป็นการเสพอำนาจที่จะเข้าถึงอดีตที่ไม่มีอยู่จริงในปัจจุบัน

บทวิจารณ์

งานเขียนแม้แยกออกเป็นเรื่องๆ และมีผู้เขียนหลายคนร่วมกันเขียนแตกต่างกันในแต่ละเรื่อง แต่ก็มีความเชื่อหรือยสัมพันธ์กัน มีบ้างที่ใจความซ้ำซ้อนอยู่ในหลายบท หากเป็นการเสริมให้หัวเรื่องนั้นมีความชัดเจนขึ้น ดังเช่น การกล่าวถึงกลไกตลาด ในบทที่ 1 เป็นการตอบโจทย์ยุทธศาสตร์ทางวัฒนธรรมแบบใหม่ ขณะเดียวกันบทที่ 5 เป็นการอธิบายตัวอย่างปรากฏการณ์ที่มีกลไกตลาดเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ละบทเป็นการเติมเต็มซึ่งกันและกัน หากอ่านเรื่องนี้จะสามารถเข้าใจเรื่องหนึ่งไม่ยากนัก เนื้อหาลำดับจากบริบทที่ทำให้ศิลปวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลง และจบโดยทิ้งประเด็นภาวะร่วมสมัย เนื้อหาเขียนตามสไตล์แต่ละคนที่อยู่ภายในกรอบสังคมร่วมสมัย ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย และกล้าที่จะยึดโยงกับสถาบันแห่งอำนาจ บางตอนเป็นการเปรียบเทียบเชิงพรรณนา บางตอนเป็นการถอดบทเรียน หรือค้นพบจากภาคสนาม โดยใช้ภาษาอย่างรัดกุม ชัดเจน เช่น การรับน้อง การติดเกมของเด็กเยาวชนที่พยายามชี้ซึ่งข้อดีข้อเสีย หนังสือจึงมีประโยชน์ทั้งแก่การรวบรวมคัดสรรข้อมูลจากงานศึกษา มาสังเคราะห์เป็นบทความอย่างน่าสนใจ เพื่อแสดงปรากฏการณ์อันหลากหลายทางวัฒนธรรมในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ที่เต็มไปด้วยมายาคติและความไม่แน่นอน

แต่ละบทมีวิธีคิดวิเคราะห์ วิจารณ์ ตีความหมาย ตลอดจนตั้งโจทย์ให้คิด และชี้แนะแนวทางแก้ปัญหาที่แหลมคมและชัดเจน เช่น การวิเคราะห์ว่าการนำศิลปวัฒนธรรมมาใช้ในการท่องเที่ยวที่แท้คือ การสร้างภาพให้เกิดอัตลักษณ์ที่เสฟได้ และสร้างอำนาจการเสฟให้เข้าถึงอดีตซึ่งไม่มีอยู่จริง หรือเปรียบเทียบสถานการณ์กับสำนวนไทยอย่างง่ายๆ ดังเช่น การทำกรุงเทพฯ เป็นเมืองแพะชั้นเสมือนตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ อีกทั้งการตีความหมายอย่างลึกซึ้ง ดังเช่น การดำเนินวิถีชีวิตคนปัจจุบันดูเหมือนระบบข่าวสารและความบันเทิงมีอำนาจเหนือจิตวิญญาณ วิธีวิจารณ์ผู้เขียนชี้ให้เห็นทั้งด้านลบและด้านบวก เปรียบเทียบกับต่างประเทศที่พัฒนาแล้ว มีวิธีเขียนแบบแยกส่วน อธิบายความแตกต่างแต่ละคำ บางตอนแสดงถึงการละลายพรมแดนนิยามของคำ มีวิธีเขียนแบบองค์รวม โดยเสนอให้เห็นความต่อเนื่อง การเกิดสิ่งหนึ่งแล้วไปมีผลกระทบกับอีกสิ่งหนึ่ง มีคำถามที่ให้ขบคิด ดังเช่น คำว่า ชาติควรพิจารณาจากความเชื่อชาติเดียวกัน หรือพิจารณาจากการมีความเป็นไทย อาจกล่าวได้ว่าเนื้อหาทั้งหมดทำให้เกิดการสืบค้นต่อไป

เนื้อหาต่างๆ ยังช่วยเติมเต็มเรื่องราวสังคมยุคหลังสมัยใหม่หรือสภาพหลังนวมัย ทั้งมิติทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง มิติทางสังคม ตัวอย่างเช่น ใจความที่กล่าวว่าเมื่อพรมแดนระหว่างวัฒนธรรมชาติกับวัฒนธรรมท้องถิ่นสลายลงชนชั้นทางสังคมก็ได้ลดความสำคัญลง มิติทางวัฒนธรรม ตัวอย่างเช่น ใจความที่ว่า ทรายใต้ที่ศิลปวัฒนธรรมมีบทบาทต่อมนุษย์มากขึ้น อัตลักษณ์ของคนเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มิติด้านเศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่น ใจความที่ว่าศิลปวัฒนธรรมขึ้นกับกลไกตลาด ความสัมพันธ์เชิงแข่งขันในตลาดจึงมีมากกว่าการจัดการแบบจารีต มิติด้านการเมือง ตั้งใจความที่ว่า ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นถูกรัฐที่มี

ระบบทุนนิยมเข้ามาชี้นำ นั่นคือรัฐเข้ามาจัดการเศรษฐกิจน้อยลงภาคเอกชนเข้ามาจัดการมากขึ้น ด้วยความริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อให้พึ่งตนเองเป็นหลัก จะเห็นว่ามิติทั้งสี่เป็นทั้งมูลเหตุอันก่อให้เกิดศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ขณะเดียวกันก็เป็นผลอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน

หนังสือเล่มนี้จะคงความสมบูรณ์ขึ้น หากการลำดับเนื้อหาจบลงโดยการสรุปปิดท้าย เพื่อชี้ปรากฏการณ์ทั้งหมดว่ามีความหลากหลายและสับสนในประเด็นใด อีกประการหนึ่ง ในหนังสือชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ที่ครอบคลุมเนื้อหาเพียง 5 บท จากจำนวน 8 บท ทำให้มีข้อสงสัยว่าบทที่เหลือเกี่ยวข้องกับอย่างไร ซึ่งอาจทำให้ผู้อ่านสับสนว่า สิ่งที่เป็นเรื่องหลักเป็นไปตามการลำดับบทที่ในหนังสือ หรือตามจุดประสงค์ที่อธิบายในบทนำ การนำข้อเขียนของแต่ละบทที่มีผู้เขียนแตกต่างกัน หากสรุปเป็นความรู้อีกชุดหนึ่งจะมีคุณค่าอย่างยิ่ง นอกจากจะสมบูรณ์แล้ว ยังแสดงถึงความสามารถของผู้เขียนในการสังเคราะห์สิ่งซึ่งหลากหลายให้มีเอกภาพเป็นความรู้ชุดใหม่

เอกสารอ้างอิง

- [1] สุริชัย หวันแก้ว และกนกพรรณ อยู่ชา, บรรณาธิการ. (2552). ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยบนความหลากหลายและสับสน. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.